

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

[१९९६] २ एस. सी. आर. १००९

रवींद्र त्रंबक चौथमल

विरुद्ध

स्टेट ऑफ महाराष्ट्र

२३ फेब्रुवारी १९९६

[न्यायमूर्ति जी. एन. राय आणि न्यायमूर्ति बी. एल. हंसारिया]

भारतीय दंड संहिता, १८६० : कलम ३०२ - हुंड्यासाठी केलेली हत्या सर्वात वाईट - दुर्मिळातील दुर्मिळ' प्रकार किंवा कसे - मृत्युदंडाची सर्वोच्च शिक्षा - योग्य आहे की नाही.

भारतीय दंड संहिता, १८६० : कलम २०१/३४ : हुंड्यासाठी केलेली हत्या - पुरावे नष्ट करण्यासाठी मृताचे शीर कापून तिच्या शरीराचे नऊ तुकडे करण्याचे अमानुष कृत्य - तुरुंगवासाची शिक्षा - लागोपाठ चालवायचे किंवा कसे.

कलमे ३१६ आणि ४९८-ए/३४ : हुंड्यासाठी केलेली हत्या - मृत व्यक्तीच्या गर्भातील बाळाचा मृत्यू - ठार मारण्याचा वेगळा हेतू होता किंवा काय - पतीची स्त्रीवरची क्रूरता - हत्येच्या दृष्टीने महत्त्व.

अपीलकर्त्याने त्याच्या वडिलांच्या इच्छेविरुद्ध मृत व्यक्तीशी लग्न केले होते. तिचा छळ करण्यात आला आणि ती तिच्या पतीसोबत फक्त दोन दिवस राहू शकली आणि तिच्या पालकांकडे परत गेली. अपीलकर्त्याने तिला सुमारे आठ महिन्यांनंतर मुंबईत त्याच्यासोबत राहण्यासाठी परत आणले. असा आरोप करण्यात आला आहे की तिथे हुंडा मिळवण्यासाठी त्याने त्याचे वडील, आई आणि बहिणीशी संगनमत करून तिची हत्या केली आणि पुरावे नष्ट करण्यासाठी तिचे शीर कापले आणि तिच्या शरीराचे नऊ तुकडे केले. त्यांच्या या कृत्यात मृत व्यक्तीच्या गर्भातील मुलालाही ठार मारण्यात आले. सहआरोपी अपीलकर्त्याच्या वडिलांचा आणि बहिणीचा खटल्याच्या सुनावणीदरम्यान मृत्यू झाला.

न्यायालयाने भारतीय दंड संहितेच्या कलम ३०२ सह कलम १२०-बी अंतर्गत अपीलकर्त्याला मृताची आणि गर्भातील बाळाची हत्या करण्याच्या गुन्ह्यासाठी मृत्युदंडाची शिक्षा सुनावली; कलम २०१/३४ खाली ७ वर्षांसाठी सश्रम कारावास; कलम ४९८-ए/३४ खाली ३ वर्षांसाठी सश्रम कारावास आणि कलम ३०४-बी/३४ खाली ७ वर्षांसाठी सश्रम कारावास. त्याच्या सर्व मूळ शिक्षा मृत्युदंडाच्या शिक्षेत विलीन

करण्याचा आदेश देण्यात आला. अपीलकर्त्याच्या आईला देखील विविध गुन्ह्यांमध्ये दोषी ठरवण्यात आले आणि शिक्षा सुनावण्यात आली.

उच्च न्यायालय या स्पष्ट निष्कर्षावर पोहोचले की परिस्थितीने स्पष्टपणे अपीलकर्त्याचा त्याच्या वडिलांसह योजना आखण्यात, खून करण्यात आणि मृतदेहाची विल्हेवाट लावण्यात सक्रिय सहभाग स्थापित केला. त्यांनी मृत व्यक्तीच्या हत्येसाठी अपीलकर्त्याची अपराधसिद्धीता कायम केली, परंतु गर्भातील मुलाची हत्या घडवून आणल्याबद्दलची त्याची शिक्षा कलम ३१६ खाली एका खालच्या स्तरावर बदलली. त्यांनी कलमे २०१/३४ आणि ४९८-ए /३४ अन्वये त्याच्या अपराधसिद्धीला देखील कायम केले. कलम ३०४-बी /३४ खाली त्याचा अपराधसिद्धी रद्द करण्यात आला. मात्र, अपीलकर्त्याच्या आईची सर्व आरोपांमधून निर्दोष मुक्तता करण्यात आली.

अपील अंशतः मंजूर करत न्यायालयाने असा निर्णय दिला :

१. मृत व्यक्तीची हत्या निःसंशयपणे सर्वात वाईट होती. अपीलकर्त्यासाठी दुसरी मुलगी मिळवणे, जी त्याच्या वडिलांचा लोभ भागवण्यासाठी हुंडा मिळवू शकेल, हा त्यामागचा हेतू होता. हुंड्यामुळे होणारे मृत्यू हे रक्त उकळणारे आहे, कारण लोभ नावाच्या लोभाला, ज्याला मर्यादा नाही, पूर्ण करण्यासाठी मानवी रक्त सांडले जाते. [१०१३ - एफ - जी]

२. तथापि, हे प्रकरण अशा श्रेणीत ठेवले जाऊ शकत नाही ज्याला 'दुर्मिळातील दुर्मिळ' प्रकार मानले जाऊ शकते. याचे कारण असे की हुंडा बळी हा हत्येच्या त्या प्रजातीशी संबंधित नाही. हुंडाबळीची वाढती संख्येला याचा फटका बसेल. त्यामुळे मृत्युदंडाची शिक्षा आजीवन कारावासाच्या शिक्षेत रूपांतरित केली जाते. [१०१३-एच; १०१४-ए; बी]

३. तथापि, हत्येशी संबंधित पुरावे नष्ट करण्यासाठी जे करण्यात आले आहे - ज्या अमानुष पद्धतीने शीर कापण्यात आले आणि शरीराचे नऊ तुकडे करण्यात आले, त्यामुळे हे प्रकरण कलम २०१/३४ खाली अपराधसिद्धीसाठी योग्य खटला ठरतो. त्यामुळे, अपीलकर्त्याला देण्यात आलेली ७ वर्षांची सश्रम कारावासाची शिक्षा कायम राहिल. कायदानुसार जन्मठेपेची शिक्षा झाल्यानंतर ही शिक्षा सलग चालेल. [१०१४- सी-डी]

४. गर्भातील बाळाची हत्या करण्याचा वेगळा हेतू नव्हता आणि मृत व्यक्तीच्या हत्येच्या दृष्टीने क्रौर्याचा गुन्हा अर्थपूर्ण आणि महत्त्वाचा राहिला नव्हता, त्यामुळे भारतीय दंड संहितेचे कलमे ३१६ आणि ४९८-ए/३४ आणि ४९८-ए अंतर्गत शिक्षा जोडण्यात येणार नाही. [१०१४-डी-ई]

फौजदारी अपीलारी अधिकारिता : फौजदारी अपील क्रमांक २५२/१९९६.

पुष्टीकरण प्रकरण क्रमांक २/९५ आणि फौजदारी अपील क्रमांक २४५/१९९५ मधील मुंबई उच्च न्यायालयाच्या दिनांक १०/११/१२/१३/१६.१०.९५ रोजीच्या न्यायनिर्णय आणि आदेशातून उद्धवलेले.

अर्जदारांसाठी, एम. जनार्दनन, आर. एस. हेगडे आणि पी. पी. सिंग.

उत्तरवादींसाठी, एस. एम. जाधव.

न्यायालयाचा न्यायनिर्णय न्यायमूर्ति हंसारिया यांनी दिला:

फाशी द्यायची किंवा नाही द्यायची, हा या अपिलात निर्णय घ्यायचा मूलभूत प्रश्न आहे. विजयाची हत्या निःसंशयपणे सर्वात वाईट होती. असे असले तरी, हत्या हा 'दुर्मिळातील दुर्मिळ' प्रकारचा असल्यास फाशीची शिक्षा सुनावली जाऊ शकते. हे असे होते का ते पाहूया.

२. उच्च न्यायालय ज्यांच्याकडे न्यायचौकशी न्यायालयाने फाशीची शिक्षा सुनावल्यानंतर आणि अपीले दाखल करण्यात आल्यानंतर निर्देशन करण्यात आला होता, त्यांनी सिद्ध केल्याप्रमाणे घेतलेली तथ्ये, असे आहेत की विजयाने २४ एप्रिल १९९० रोजी अधिकृतपणे अपीलकर्त्याशी लग्न केले. हे त्याचे वडील त्र्यंबक यांच्या इच्छेविरुद्ध होते, ज्यांना आपल्या मुलाचे दुसऱ्या मुलीशी लग्न करायचे होते आणि त्या लग्नातून त्यांना चांगल्या हुंडा मिळण्याची आशा होती. विजया तिच्या पालकांच्या घरी परत येण्यापूर्वी तिच्या पतीसोबत फक्त दोन दिवस राहू शकली, कारण तिला वाटले की अपीलकर्त्याची बहीण फ्रियातामा तिचा छळ करत आहे. तिच्या आई-वडिलांच्या घरी परतल्यावर तिने तिचे वडील अश्रुबा यांना त्र्यंबक आणि अपीलकर्त्याने केलेल्या हुंड्याच्या मागणीबद्दल सांगितले. ही मागणी रु. २५,०००/- ची होती. परंतु, अल्प पगार असलेला कर्मचारी असल्याने अश्रुबा केवळ रु. ५,०००/- द्यायचे कबुल करू शकला. पुढे मान्य करण्यात आलेले प्रकरण असे आहे की, २ डिसेंबर १९९० रोजी किंवा त्या तारखेच्या जवळपास, अपीलकर्ता विजयाला मुंबईला घेऊन गेला. १४ डिसेंबर १९९० रोजी त्र्यंबक आणि त्यांची पत्नी मुद्रिकाबाई मुंबईला आले. रात्री ९ वाजून १५ मिनिटांच्या सुमारास हे सर्वजण एकत्र दिसले. त्यानंतर विजयाला कोणीही जिवंत पाहिले नाही.

३. विजयाला सुमारे ८ महिन्यांची गर्भधारणा असल्याने ३ जानेवारी १९९१ रोजी तिला तिच्या माहेरी प्रसूतीसाठी परत पाठवले जाईल असे वचन देऊन तिला मुंबईला नेण्यात आले होते. ३ जानेवारीनंतरही ८-१० दिवस वरती झाल्यानंतरही ती न आल्याने, अश्रुबाला त्याच्या मुलीसोबत काय झाले आहे याची चिंता वाटू लागली. त्यांनी आपल्या दोन मुलांना मुंबईला पाठवले, जे त्यांच्या दोन मित्रांसह १५ जानेवारीला तिथे पोहोचले. अपीलकर्त्याकडे विजयाबद्दल चौकशी केली असता, तिची प्रकृती चांगली असल्याचे सांगण्यात आले. तिला भेटण्याची इच्छा व्यक्त केली असता, अपीलकर्ता, जो त्यावेळी अंधेरी येथील सरदार पटेल अभियांत्रिकी महाविद्यालयात व्याख्याता होता, त्याने सांगितले की संध्याकाळी ४ वाजता तो त्यांना घरी घेऊन जाईल तेव्हा ते तिला भेटू शकतील. त्यानंतर चारही व्यक्ती जुहू समुद्रकिनाऱ्यासाठी रवाना झाले आणि दुपारी ४ वाजण्याच्या सुमारास महाविद्यालयात परत आले तेव्हा त्यांना समजले की अपीलकर्ता कोणताही संदेश न सोडता आधीच निघून गेला आहे. निवासी पत्त्याची चौकशी केल्यानंतर ते त्या ठिकाणी पोहोचले आणि त्यांना सांगण्यात आले की अपीलकर्ता आणि त्याचे वडील पिशव्या आणि सामानसुमान घेऊन निघून गेले आहेत. शेजाऱ्यांनी विजयाबद्दल सांगितले की तिला प्रसूतीसाठी तिच्या माहेरी पाठवण्यात आले आहे. यामुळे मुलांना धक्का बसला आणि त्यांनी काही वाईट प्रकार झाल्याची धास्ती वाटली. औरंगाबादला (आई-वडील राहत असलेले शहर) परत आल्यावर त्यांनी मुंबईत जे काही घडले ते अश्रुबाला सांगितले. हीच गोष्ट सांगण्यासाठी मुंबईत पुढील चौकशी करण्यात आली.

४. यामुळे अश्रुबाला २४ जानेवारी रोजी बोरिवली पोलीस ठाण्यात तक्रार दाखल करावी लागली. पोलिसांनी त्र्यंबकला अटक केली ज्याने तिच्या हत्येनंतर विजयाचे शीर कुठे फेकण्यात आले ते ठिकाण दाखवण्याची इच्छा व्यक्त केली. गोरई खाडीजवळील झुडुपात हे शीर सापडले. तिच्या विशिष्ट स्वरूपाचे असलेल्या कुरळे केसांमुळे आणि पुढे आलेल्या दातामुळे ते शीर विजयाचे असल्याचे ओळखण्यात आले. त्र्यंबकने पोलिसांना पुढे सांगितले की विजयाच्या मृतदेहाचे नऊ तुकडे करण्यात आले होते आणि त्यांना दोन सुटकेसमध्ये ठेवण्यात येऊन त्यांना नाल्यात फेकण्यात आले आहे. त्र्यंबक पोलिसांना त्या ठिकाणी घेऊन गेला पण सुटकेस सापडली नाही. अपीलकर्त्याची चौकशी करण्यात आल्यानंतर, त्याने निवेदन दिले की तो गोरई खाडीवर फेकण्यात आलेले वस्तरा आणि इतर काही वस्तू दाखवून देईन. पोलिसांना त्या ठिकाणी नेले असता, दोन चाकू आणि एक वस्तरा सापडला. अखेरीस, दोन बॅग्समध्ये असलेले कापण्यात आलेल्या मृतदेहाचे नऊ तुकडे सापडले जे चर्चगेटच्या दिशेने जाणाऱ्या बोरीवली येथील लोकल ट्रेनमध्ये

ठेवण्यात आले होते. रेल्वे पोलिसांनी दोन्ही पिशव्या ताब्यात घेतल्या आणि मृतदेह शवविच्छेदनासाठी पाठवण्यात आला.

५. तपास पूर्ण झाल्यानंतर, अपीलकर्ता, त्याचे वडील त्र्यंबक, त्याची आई मुद्रिकाबाई आणि त्याची बहीण प्रियतमा यांच्याविरुद्ध आरोपपत्र दाखल करण्यात आले. खटल्याच्या सुनावणीदरम्यान, वडील आणि बहिणीचा मृत्यू झाला; आणि म्हणून, केवळ अपीलकर्ता आणि त्याची आई पूर्णपणे याला सामोरे गेले. पहिल्या व्यक्तीला विजयाची हत्या केल्याबद्दल आणि तसेच गर्भातील बाळाच्या हत्येबद्दल भारतीय दंड संहितेच्या कलम ३०२ सहकलम १२०-बी अन्वये दोषी ठरवण्यात आले. पुढे त्याला भारतीय दंड संहितेच्या कलम ४९८-ए/३४ आणि ३०४बी/३४ अन्वये सुद्धा दोषी ठरवण्यात आले. त्याला कलम ३०२ सह कलम १२०-बी खाली केलेल्या गुन्ह्यासाठी फाशीची शिक्षा सुनावण्यात आली होती : कलम २०१/३४ अंतर्गत केलेल्या गुन्ह्यासाठी सात वर्षांच्या सश्रम कारावासाची; ४९८-ए /३४ साठी तीन वर्षांच्या सश्रम कारावासाची आणि दंड रु.५००/- ची आणि न भरल्यास तीन महिन्यांच्या सश्रम कारावासाची; कलम ३०४-बी /३४ या गुन्ह्यासाठी सात वर्षांची सश्रम कारावासाची शिक्षा देण्यात आली- ही कायदानुसार विहित केलेली किमान शिक्षा आहे. अपीलकर्त्याला फाशीची शिक्षा सुनावण्यात आल्याने, त्याच्या सर्व मूळ शिक्षा या शिक्षेत विलीन होईल असे खटलाचौकशी न्यायालयाने म्हटले होते. मुद्रिकाबाई (आई) यांनाही काही कलमांखाली दोषी ठरवण्यात आले आणि त्यांना वेगवेगळ्या शिक्षा सुनावण्यात आल्या.

६. सिद्धपराधांनी दाखल केलेल्या अपीलावर आणि फाशीच्या शिक्षेच्या पुष्टीसाठी अतिरिक्त सत्र न्यायाधीशांनी केलेल्या निर्देशनावर सर्व प्रकरणांची सुनावणी एकत्रितपणे झाली आणि आक्षेपित न्यायनिर्णयाद्वारे उच्च न्यायालयाने मुद्रिकाबाई यांची सर्व आरोपांमधून निर्दोष मुक्तता केली आहे, परंतु विजयाच्या हत्येसाठी अपीलकर्त्याच्या अपराधसिद्धीला कायम केले आहे. गर्भातील बाळाची हत्या घडवून आणण्याच्या गुन्ह्याबाबत, शिक्षा कलम ३१६ मध्ये बदलण्यात आली आहे, ज्यासाठी दहा वर्षांसाच्या सश्रम कारावासाची शिक्षा आहे. उच्च न्यायालयाने कलम २०१/३४ आणि ४९८-ए/३४ खाली अपराधसिद्धी आणि दिलेल्या शिक्षेला कायम केले आहे. मात्र, कलम ३०४-बी/३४ अंतर्गत शिक्षा रद्द करण्यात आली आहे.

७. हे अपील केवळ शिक्षेच्या प्रश्नावर स्वीकारले गेल्यामुळे, आम्ही त्या संदर्भात पक्षकारांचे विद्वान वकील यांचे म्हणणे ऐकले आहे. अपीलकर्त्याची बाजू मांडणारे ज्येष्ठ वकील श्री. जनार्दनन यांनी असा युक्तिवाद केला आहे की, सादर केलेला खटला फाशीच्या शिक्षेचा नव्हता, कारण त्र्यंबकनेच सर्व कृत्ये केली होती आणि अपीलकर्त्याची खरोखर त्यात भूमिका नव्हती कारण त्याने विजयासोबत प्रेमातून लग्न

केले होते आणि तो तिच्यावर प्रेम करीत होता. त्याने विजयाला मुंबईला आणल्याच्या सरकारी पक्षाच्या खटल्याबाबत, अशी आग्रहाची विनंती केली जाते की त्यानी तसे विजयाच्या विनंतीवरून केलेले होते आणि अपीलकर्त्याला त्याच्या वडिलांच्या मनात काय चालले आहे याची कल्पना नव्हती.

८. अपीलकर्त्याने त्याच्या वडिलांशी हातमिळवणी केली होती, या दोघांनी एक योजना आखली होती आणि विजयाची हत्या केली होती आणि मृतदेहाची विल्हेवाट कशी लावायची याचा विचारही केला होता, असे खालच्या दोन्ही न्यायालयांनी दिलेला निष्कर्ष लक्षात घेता आम्ही वरील गोष्ट अजिबात स्वीकारू शकत नाही. पतीचे प्रेम दाखवण्यासाठी नव्हे, तर सासरच्या लोकांच्या क्रूर हातांनी तिची हत्या करण्यासाठी विजयाला मुंबईत आणण्यात आले होते हे दाखविणारे पुरावे अभिलेखावर आहेत. पुराव्यांची दखल घेतल्यानंतर उच्च न्यायालयाने स्पष्ट निष्कर्ष काढला आहे की परिस्थिती स्पष्टपणे अपीलकर्त्याचा सुरुवातीपासून शेवटपर्यंत त्याच्या वडिलांसोबतचा सक्रिय सहभाग सिद्ध करते.

९. सुरुवातीच्या परिच्छेदात आम्ही निदर्शनास आणून दिल्याप्रमाणे, प्रस्तुत खटला हा अशा प्रकारे सर्वात वाईट हत्या होती. अपीलकर्त्यासाठी दुसरी मुलगी मिळवणे हा हेतू होता, जो वडिलांचा लोभ भागवण्यासाठी हुंडा मिळवू शकेल, असा होता. हुंडा बळी हे रक्त उकळणारे आहेत, उकळवणारे प्रकरण आहे, कारण कच्चा-लोभ, नग्न लोभ भागवण्यासाठी मानवी रक्त सांडले जाते; एक लोभ ज्याला मर्यादा नाही. तथापि, प्रस्तुतच्या प्रकरणात सर्वोच्च दंड योग्य होता का हा प्रश्न आहे.

१०. आम्ही या प्रश्नावर विचारपूर्वक विचार केला आहे आणि आम्ही हे प्रकरण अशा श्रेणीत ठेवू शकलो नाही, ज्याला 'दुर्मिळातील दुर्मिळ' प्रकार मानले जाऊ शकते. याचे कारण असे की हुंडाबळी हा हत्येच्या त्या प्रजातीशी संबंधित नाही. हुंड्यामुळे होणाऱ्या मृत्यूच्या वाढत्या संख्येला याचा फटका बसेल. वाढता आलेख रोखण्यासाठी, आम्ही, एका टप्प्यावर, शिक्षा कायम ठेवण्याचा विचार केला; परंतु मृत्युदंडाच्या प्रतिबंधात्मक परिणामाबद्दल आम्हाला शंका आहे. त्यामुळे आम्ही फाशीची शिक्षा कायम ठेवण्यापासून स्वतःला रोखतो, खूप विचार केला की आम्हाला आमच्यासमोर अपीलकर्त्यासारख्या घृणास्पद चारित्र्याचा नाश व्हायला पाहिजे. त्यामुळे आम्ही एकाला मृत्युदंडाची शिक्षा सश्रम कारावासाच्या जन्मठेपेत बदलतो.

११. पण मग, आमच्या मते, हे योग्य प्रकरण आहे जेथे कलम २०१/३४ खाली केलेल्या गुन्ह्यासाठी, देण्यात आलेली शिक्षा, जे की हत्येशी संबंधित पुरावे नष्ट करण्यासाठी काय केले गेले होते- ज्या अमानुष पद्धतीने शीर तोडले गेले होते आणि शरीराचे नऊ तुकडे केले गेले होते, ते लक्षात घेता, प्रस्तुतच्या

प्रकरणातील प्रकारासाठी जास्तीत जास्त शिक्षा सात वर्षांसाठी सश्रम कारावासाची आहे, ती कायम ठेवण्यात आली पाहिजे. हे जास्तीत जास्त शिक्षेसाठी ओरडतात. इतकेच नाही तर, मृतदेह गायब करण्यासाठी स्वीकारलेल्या घृणास्पद, बंडखोर आणि भयंकर पुराव्यांबद्दल आम्ही तीव्र नापसंती व्यक्त करतो आणि त्यासाठी ही शिक्षा एकापाठोपाठ झाली पाहिजे, आणि एकाच वेळी नाही झाली पाहिजे. तथापि, या शिक्षांमध्ये, कलम ३१६ आणि ४९८-अ/३४ खाली गुन्ह्यांसाठी देण्यात आलेल्या शिक्षांची भर घालण्याची आमची इच्छा नाही, कारण गर्भातील बाळाची हत्या हा वेगळा हेतू नव्हता आणि विजयाची हत्या लक्षात घेता कलम ४९८-ए हा गुन्हा अर्थपूर्ण आणि महत्त्वाचा नाही.

१२. याचा परिणाम असा होतो की, मृत्युदंडाची शिक्षा जन्मठेपेत रूपांतरित होईल अशा मर्यादेपर्यंतला अपिलाला परवानगी दिली जाते. पण त्यानंतर कायद्यांतर्गत भारतीय दंड संहितेच्या कलम २०१/३४ खाली गुन्ह्यासाठीची सात वर्षांच्या सश्रम कारावासाची शिक्षा जन्मठेपेची शिक्षा झाल्यानंतर सुरू होईल. .

अपील अंशतः मंजूर करण्यात आली .

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल".